

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 10ης Ιανουαρίου 2019¹

Υπόθεση C-516/17

**Spiegel Online GmbH
κατά
Volker Beck**

[αίτηση του Bundesgerichtshof
(Ανωτάτου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία)
για την έκδοση προδικαστικής απόφασης]

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαίωμα του δημιουργού και συγγενικά δικαιώματα – Αποκλειστικά δικαιώματα αναπαραγωγής και παρουσιάσεως στο κοινό – Ευελιξία κατά την εφαρμογή στο εθνικό δίκαιο – Εξαίρεση σχετική με τον σκοπό της παρουσιάσεως της επικαιρότητας – Εύλογη δυνατότητα αίτησης για τη χορήγηση άδειας πριν από τη δημοσίευση – Αναφορές προσβάσιμες μέσω υπερσυνδέσμου παρατιθέμενου δίπλα στο κείμενο – Έργο δημοσιευμένο υπό την ιδιαίτερη μορφή του με την άδεια του δημιουργού»

Εισαγωγή

1. Ο ρόλος που διαδραματίζει σε μια δημοκρατική κοινωνία η ελευθερία της έκφρασης εν γένει και η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης ειδικότερα δεν μπορεί να υπερεκτιμάται. Η ελεύθερη ανταλλαγή ιδεών και ο έλεγχος της εξουσίας από την κοινωνία, μηχανισμοί στο πλαίσιο των οποίων τα μέσα ενημέρωσης αποτελούν απαραίτητο ενδιάμεσο στοιχείο, συνιστούν τον ακρογωνιαίο λίθο της κοινωνίας αυτής.
2. Η ελευθερία της έκφρασης αναγνωρίστηκε ως θεμελιώδες δικαίωμα από τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη του 1789, με το άρθρο 11 αυτής. Ωστόσο, οι συντάκτες της Διακήρυξης γνώριζαν ότι η άσκηση μιας ελευθερίας από ορισμένους είναι πιθανό να περιορίσει την ελευθερία των άλλων. Ως εκ τούτου, εισήγαγαν, με το άρθρο 4, την αρχή σύμφωνα με την οποία «η άσκηση των φυσικών δικαιωμάτων κάθε ανθρώπου δεν έχει όρια πέρα από αυτά που εξασφαλίζουν στα άλλα μέλη της κοινωνίας την άσκηση των ίδιων αυτών δικαιωμάτων». Όσον αφορά το ζήτημα σε ποιον εναπόκειται να καθορίσει τους κανόνες διαιτησίας μεταξύ των ελευθεριών αυτών, το εν λόγω άρθρο, στο δεύτερο εδάφιο, ορίζει ότι «[τ]α όρια αυτά δεν μπορούν να καθοριστούν παρά μόνο από τον νόμο».
3. Οι απλές και φυσικές αυτές αρχές εξακολουθούν να ισχύουν. Ο νόμος, ο οποίος αποτελεί έκφραση της γενικής βουλήσεως², αποσκοπεί στη στάθμιση των διαφόρων θεμελιωδών δικαιωμάτων, προς όφελος όλων. Το ίδιο ισχύει και στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως ακριβώς καταδεικνύει η υπό κρίση υπόθεση.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² Τούτο δε αποτελεί επίσης συμβολή του άρθρου 6 της Διακήρυξης του 1789.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

4. Το άρθρο 9, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων, που υπογράφηκε στη Βέρνη στις 9 Σεπτεμβρίου 1886 (Πράξη των Παρισίων της 24ης Ιουλίου 1971), ως έχει κατόπιν της τροποποίησής της 28ης Σεπτεμβρίου 1979 (στο εξής: Σύμβαση της Βέρνης), κατοχυρώνει το δικαίωμα των δημιουργών να επιτρέπουν οιαδήποτε αναπαραγωγή των έργων τους. Το άρθρο 9, παράγραφος 2, το άρθρο 10, παράγραφος 1 και το άρθρο 10α, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Βέρνης ορίζουν αντιστοίχως:

«Αι νομοθεσίαι των χωρών της Ενώσεως [που συνεστήθη από τα κράτη που έχουν υπογράψει τη Σύμβαση της Βέρνης] διατηρούν την ευχέρειαν να επιτρέψουν την αναπαραγωγή των εν λόγω έργων εις ωρισμένας ειδικάς περιπτώσεις, υπό τον όρον ότι η τοιαύτη αναπαραγωγή δεν βλάπτει την κανονικὴν εκμετάλλευσιν του έργου, ούτε προκαλεί αδικαιολόγητον βλάβην εις τα νόμιμα συμφέροντα του δημιουργού.

[...]

Είναι νόμιμος η παράθεσις αποσπασμάτων εξ έργου το οποίον κατέστη ήδη νομίμως προσιτόν εις τον κοινόν, υπό τον όρον ότι είναι σύμφωνος προς τα χρηστά ήθη και καθ' ό μέτρον δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενον σκοπόν, συμπεριλαμβανομένων αποσπασμάτων εξ άρθρων εφημερίδων και περιοδικών συλλογών υπό την μορφήν επισκοπήσεων του τύπου.

[...]

Επιφυλάσσεται επίσης εις τας νομοθεσίας των χωρών της Ενώσεως να καθορίζουν τους όρους από τους οποίους, επ' ευκαιρία απεικόνισεως γεγονότων της επικαιρότητος διά της φωτογραφίας ή της κινηματογραφίας ή διά της ραδιοφωνίας ή της ενσυρμάτου διαβίβάσεως εις το κοινόν, τα θεώμ[ε]να ή ακουόμενα κατά την διάρκειαν του γεγονότος λογοτεχνικά ή καλλιτεχνικά έργα δύνανται εν ώ μέτρω τούτο δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενον σκοπόν ενημερώσεως, να αναδημοσιεύ[ον]ται ή να καθίστανται προσιτά εις το κοινόν.»

5. Το άρθρο 1, παράγραφος 4, της Συνθήκης του ΠΟΔΙ για την πνευματική ιδιοκτησία³ ορίζει ότι «[τ]α συμβαλλόμενα μέρη συμμορφώνονται με τα άρθρα 1 έως 21 και με το παράρτημα της σύμβασης της Βέρνης». Σύμφωνα με την κοινή δήλωση σχετικά με το άρθρο 1, παράγραφος 4, της Συνθήκης του ΠΟΔΙ για την πνευματική ιδιοκτησία, «[τ]ο δικαίωμα αναπαραγωγής, όπως ορίζεται στο άρθρο 9 της σύμβασης της Βέρνης καθώς και οι εξαιρέσεις που προβλέπονται σ' αυτό, έχουν πλήρη εφαρμογή στο ψηφιακό περιβάλλον, και ιδίως στη χρήση έργων σε ψηφιακή μορφή. Η αποθήκευση ενός προστατευόμενου έργου σε ψηφιακή μορφή θεωρείται ότι αποτελεί αναπαραγωγή κατά την έννοια του άρθρου 9 της σύμβασης της Βέρνης»⁴.

3 Συνθήκη του Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας (ΠΟΔΙ) για την πνευματική ιδιοκτησία, που συνήφθη στη Γενεύη στις 20 Δεκεμβρίου 1996 και τέθηκε σε ισχύ στις 6 Μαρτίου 2002 (στο εξής: Συνθήκη του ΠΟΔΙ για την πνευματική ιδιοκτησία), της οποίας η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος δυνάμει της απόφασης 2000/278/ΕΚ του Συμβουλίου, της 16ης Μαρτίου 2000, σχετικά με την έγκριση, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, της συνθήκης του ΠΟΔΙ για την πνευματική ιδιοκτησία και της συνθήκης του ΠΟΔΙ για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα (ΕΕ 2000, L 89, σ. 6).

4 Δήλωση της διπλωματικής διασκέψεως που θέσπισε τη Συνθήκη του ΠΟΔΙ για την πνευματική ιδιοκτησία, η οποία προσαρτάται στη Συνθήκη αυτή (άρθρο 25 της εν λόγω Συνθήκης).

Το δίκαιο της Ένωσης

6. Το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας⁵, ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη παρέχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν, την άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει:

α) στους δημιουργούς, όσον αφορά τα έργα τους,

[...]».

7. Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας:

«Τα κράτη μέλη παρέχουν στους δημιουργούς το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν κάθε παρουσίαση στο κοινό των έργων τους, ενσυρμάτως ή ασυρμάτως, καθώς και να καθιστούν προσιτά τα έργα τους στο κοινό κατά τρόπο ώστε οποιοσδήποτε να έχει πρόσβαση σε αυτά όπου και όταν επιλέγει ο ίδιος.»

8. Το άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχεία γ' και δ', της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέψουν περιορισμούς στα δικαιώματα που αναφέρονται στα άρθρα 2 και 3, στις ακόλουθες περιπτώσεις:

[...]

γ) αναπαραγωγή δια του τύπου, παρουσίαση στο κοινό ή διάθεση δημοσιευμένων άρθρων για οικονομικά, πολιτικά ή θρησκευτικά θέματα επικαιρότητας ή ραδιοτηλεοπτικώς μεταδιδόμενων έργων ή άλλων αντικειμένων του ίδιου τύπου, όταν η χρήση αυτή δεν απαγορεύεται ρητά και εφόσον αναφέρεται η πηγή, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος του δημιουργού, ή χρήση έργων ή άλλων αντικειμένων κατά την παρουσίαση της επικαιρότητας, στο βαθμό που δικαιολογείται από τον ενημερωτικό σκοπό και εφόσον αναφέρεται η πηγή, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος του δημιουργού, εκτός εάν διαπιστωθεί ότι αυτό είναι αδύνατο,

δ) παράθεση αποσπασμάτων με σκοπούς όπως η άσκηση κριτικής ή η βιβλιοπαρουσίαση, υπό τον όρο ότι αφορούν έργο ή άλλα αντικείμενα τα οποία έχουν ήδη καταστεί νομίμως προσιτά στο κοινό, ότι αναφέρεται η πηγή, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος του δημιουργού, εκτός εάν διαπιστωθεί ότι αυτό είναι αδύνατο και ότι η παράθεση αυτή είναι σύμφωνη με τα χρηστά ήθη και η έκτασή της δικαιολογείται ως εκ του σκοπού της,

[...]».

9. Τέλος, κατά το άρθρο 5, παράγραφος 5, της ίδιας οδηγίας:

«Οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί που αναφέρονται στις παραγράφους 1, 2, 3 και 4 εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις οι οποίες δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου και δεν θίγουν αδικαιολογήτως τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου.»

5 EE 2001, L 167, σ. 10.

Το γερμανικό δίκαιο

10. Η οδηγία 2001/29 μεταφέρθηκε στο γερμανικό δίκαιο με τον Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte – Urheberrechtsgesetz (νόμο για το δικαίωμα του δημιουργού και για τα συγγενικά δικαιώματα), της 9ης Σεπτεμβρίου 1965 (στο εξής: UrhG). Το άρθρο 50 του UrhG ορίζει τα εξής:

«Προκειμένου να παρουσιαστούν γεγονότα της επικαιρότητας μέσω ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης ή με παρόμοια τεχνικά μέσα, σε εφημερίδες, περιοδικά και λοιπές εκδόσεις ή σε οποιοδήποτε άλλο μέσο, που σχετίζονται κυρίως με τα γεγονότα της ημέρας, καθώς και σε μια ταινία, είναι νόμιμο να αναπαραχθούν, να διανεμηθούν και να παρουσιαστούν στο κοινό, στο βαθμό που δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό, τα έργα των οποίων η θέαση ή η ακρόαση είναι εφικτή κατά τη διάρκεια των γεγονότων που αναφέρθηκαν.»

11. Κατά το άρθρο 51 του UrhG:

«Η αναπαραγωγή, η διανομή και η παρουσίαση στο κοινό, με σκοπό την παράθεση αποσπασμάτων, ενός ήδη δημοσιευμένου έργου είναι νόμιμες στο βαθμό που η έκταση της χρήσης δικαιολογείται από τον συγκεκριμένο σκοπό που επιδιώκεται. Ειδικότερα, είναι νόμιμες:

1. η ενσωμάτωση επιμέρους έργων, μετά τη δημοσίευσή τους, σε ένα αυτοτελές επιστημονικό έργο με σκοπό την αποσαφήνιση του περιεχομένου του·
2. η παράθεση αποσπασμάτων ενός έργου, μετά τη δημοσίευσή του, σε αυτοτελές λογοτεχνικό έργο·
3. η παράθεση, σε αυτοτελές μουσικό έργο, ακριβούς αποσπάσματος ήδη δημοσιευμένου μουσικού έργου.»

Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία και τα προδικαστικά ερωτήματα

12. Ο Volker Beck, πρωτοδίκως ενάγων και αναιρεσίβλητος της κύριας δίκης (στο εξής: αναιρεσίβλητος), ήταν βουλευτής εκλεγμένος στην Bundestag (Κάτω Βουλή του Ομοσπονδιακού Κοινοβουλίου, Γερμανία) μεταξύ 1994 και 2017. Είναι συντάκτης ενός άρθρου σχετικά με ευαίσθητα και αμφιλεγόμενα ζητήματα πολιτικής σε ποινικές υποθέσεις. Το άρθρο αυτό δημοσιεύθηκε, το 1988, ως μέρος μιας συλλογής κειμένων. Στο πλαίσιο της δημοσίευσής αυτής, ο εκδότης τροποποίησε τον τίτλο του χειρογράφου και μια πρόταση του συντμήθηκε. Ο εναγόμενος διαμαρτυρήθηκε στον εκδότη και απαίτησε, ανεπιτυχώς, να επισημανθεί η τροποποίηση μέσω σημειώσεως του εκδότη κατά τη δημοσίευση της συλλογής. Τουλάχιστον από το 1993, ο αναιρεσίβλητος αποστασιοποιήθηκε πλήρως από το περιεχόμενο του άρθρου αυτού.

13. Το 2013, το χειρόγραφο του εν λόγω άρθρου ανευρέθη σε κάποια αρχεία και προσκομίσθηκε στον αναιρεσίβλητο, τότε υποψήφιο στις βουλευτικές εκλογές που θα διεξάγονταν λίγες μέρες αργότερα. Ο αναιρεσίβλητος έθεσε το έγγραφο στη διάθεση διαφόρων συντακτικών ομάδων εφημερίδων ως απόδειξη του γεγονότος ότι το χειρόγραφό του είχε τροποποιηθεί στο άρθρο που δημοσιεύθηκε στη συλλογή. Ωστόσο, δεν συναίνεσε στη δημοσίευση των κειμένων από τα μέσα ενημέρωσης. Αντιθέτως, δημοσίευσε ο ίδιος τις δύο εκδοχές του άρθρου στην ιστοσελίδα του, περιλαμβάνοντας σε κάθε σελίδα την ακόλουθη σημείωση: «Αποκηρύσσω το παρόν κείμενο. Volker Beck.» Επί των σελίδων του άρθρου που δημοσιεύθηκε στη συλλογή περιλαμβάνονταν επίσης η ακόλουθη σημείωση: «Το παρόν κείμενο δεν είναι εγκεκριμένο και έχουν παραποιηθεί οι επικεφαλίδες και μέρη του κειμένου κατόπιν αυτόβουλης επεξεργασίας από τον εκδότη.»

14. Η Spiegel Online GmbH, πρωτοδικώς εναγόμενη και αναιρεσείουσα της κύριας δίκης (στο εξής: αναιρεσείουσα), διαχειρίζεται τη διαδικτυακή πύλη ενημέρωσης Spiegel Online. Στις 20 Σεπτεμβρίου 2013, δημοσίευσε ένα άρθρο στο οποίο ισχυρίστηκε ότι ο αναιρεσίβλητος είχε παραπλανήσει το κοινό επί σειρά ετών, λόγω του ότι το ουσιώδες περιεχόμενο του χειρογράφου του δεν είχε παραποιηθεί στην έκδοση του 1988. Πέραν του άρθρου αυτού της αναιρεσείουσας, τα πρωτότυπα του χειρογράφου και του άρθρου του αναιρεσιβλήτου που δημοσιεύθηκε στη συλλογή ήταν διαθέσιμα προς τηλεφόρτωση μέσω υπερσυνδέσμων.

15. Ο αναιρεσίβλητος αντιτάχθηκε στη διάθεση των πλήρων κειμένων του άρθρου του στην ιστοσελίδα της αναιρεσείουσας, θεωρώντας ότι συνιστά προσβολή του δικαιώματός του ως δημιουργού. Το Landgericht (περιφερειακό δικαστήριο, Γερμανία) δέχθηκε τα αιτήματα του αναιρεσιβλήτου. Εν συνεχεία, απορρίφθηκε και η έφεση της αναιρεσείουσας. Ως εκ τούτου, η τελευταία άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

16. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Καταλείπουν οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που αφορούν τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς [του δικαιώματος του δημιουργού] κατά το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2001/29 ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως κατά τη μεταφορά τους στην εσωτερική έννομη τάξη;
- 2) Με ποιον τρόπο λαμβάνονται υπόψη τα κατοχυρωμένα στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [στο εξής: Χάρτης] θεμελιώδη δικαιώματα κατά τον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής των προβλεπόμενων στο άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2001/29 εξαιρέσεων και περιορισμών του αποκλειστικού δικαιώματος του δημιουργού προς αναπαραγωγή [άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29] και παρουσίαση στο κοινό, συμπεριλαμβανομένης της διαθέσεως στο κοινό (άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29) των έργων του;
- 3) Δικαιολογούν οι θεμελιώδεις ελευθερίες της ενημερώσεως (άρθρο 11, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, του [Χάρτη]) ή του Τύπου (άρθρο 11, παράγραφος 2, του [Χάρτη]) εξαιρέσεις ή περιορισμούς του αποκλειστικού δικαιώματος του δημιουργού προς αναπαραγωγή [άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29] και παρουσίαση στο κοινό, συμπεριλαμβανομένης της διαθέσεως στο κοινό (άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29/ΕΚ) των έργων του, πέραν των προβλεπόμενων στο άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 2001/29 εξαιρέσεων και περιορισμών;
- 4) Πρέπει η διάθεση στο κοινό προστατευόμενων από το δικαίωμα του δημιουργού έργων μέσω της διαδικτυακής πύλης μιας επιχειρήσεως Τύπου να θεωρηθεί ότι δεν αποτελεί παρουσίαση της επικαιρότητας για την οποία δεν απαιτείται άδεια κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 3, στοιχείο γ', δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2001/29, δεδομένου ότι ήταν εφικτό για την επιχείρηση Τύπου –και μπορούσε ευλόγως να απαιτηθεί από αυτή– να λάβει τη συγκατάθεση του δημιουργού προτού καταστήσει τα έργα προσιτά στο κοινό;
- 5) Πρέπει να θεωρηθεί ότι οι προϋποθέσεις της δημοσιεύσεως για τον σκοπό της παραθέσεως αποσπασμάτων κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της οδηγίας 2001/29 δεν συντρέχουν σε περίπτωση που τα παρατιθέμενα κείμενα ή τα παρατιθέμενα μέρη τους δεν ενσωματώνονται άρρηκτα στο νέο κείμενο –εντασσόμενα, επί παραδείγματι, στο κυρίως κείμενο ή παρατιθέμενα σε υποσημείωση–, αλλά καθίστανται προσιτά στο κοινό στο διαδίκτυο, μέσω υπερσυνδέσμων, ως αρχεία PDF που διατίθενται αυτοτελώς προς τηλεφόρτωση παρατιθέμενα δίπλα στο νέο κείμενο;

6) Πρέπει το ζήτημα του πότε ένα έργο έχει ήδη καταστεί νομίμως προσιτό στο κοινό κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της οδηγίας 2001/29 να κρίνεται με γνώμονα το αν το εν λόγω έργο έχει ήδη δημοσιευθεί, με τη συγκεκριμένη μορφή, με τη συγκατάθεση του δημιουργού;»

17. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως περιήλθε στο Δικαστήριο στις 25 Αυγούστου 2017. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Γαλλική Κυβέρνηση, η Πορτογαλική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι διάδικοι αυτοί, με εξαίρεση την Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπήθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 3ης Ιουλίου 2018.

Ανάλυση

18. Το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε έξι προδικαστικά ερωτήματα σχετικά τόσο με την ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας 2001/29 όσο και γενικότερα με το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτουν τα κράτη μέλη κατά τη μεταφορά και την εφαρμογή των διατάξεων αυτών και τη σχέση τους με τα θεμελιώδη δικαιώματα, ιδίως την ελευθερία της έκφρασης και των μέσων ενημέρωσης. Στις παρούσες προτάσεις, θα αναλύσω τα επιμέρους αυτά ερωτήματα, τροποποιώντας ωστόσο τη σειρά με την οποία υποβλήθηκαν από το αιτούν δικαστήριο. Κατ' αρχάς, θα εξετάσω την ερμηνεία των διατάξεων του παράγωγου δικαίου και, στη συνέχεια, τα ευρύτερα ζητήματα σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

19. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να καθοριστεί το περιθώριο διακριτικής ευχέρειας που διαθέτουν τα κράτη μέλη κατά τη μεταφορά στο εσωτερικό τους δικαίο των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης σχετικά με τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς του δικαιώματος του δημιουργού.

20. Το ερώτημα αυτό είναι παρόμοιο με το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το ίδιο δικαστήριο στην υπόθεση *Pelham* κ.λπ.⁶. Με τις προτάσεις μου στην υπόθεση αυτή, προτείνω να δοθεί η απάντηση ότι τα κράτη μέλη, αν και παραμένουν ελεύθερα ως προς την επιλογή των μέσων, υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο εσωτερικό τους δικαίο την προστασία των αποκλειστικών δικαιωμάτων που προβλέπονται στα άρθρα 2 έως 4 της οδηγίας 2001/29, τα οποία μπορούν να περιοριστούν μόνο στο πλαίσιο της εφαρμογής των εξαιρέσεων και περιορισμών που προβλέπονται εξαντλητικώς στο άρθρο 5 της οδηγίας αυτής. Επομένως, για λόγους συντομίας, θα περιοριστώ εδώ να παραπέμψω στη συλλογιστική που αναπτύχθηκε ως προς το ζήτημα αυτό στο πλαίσιο των εν λόγω προτάσεων⁷.

21. Ωστόσο, θα ήθελα να προσθέσω τις ακόλουθες παρατηρήσεις όσον αφορά τα επιχειρήματα που προβάλλει η αναιρεσείουσα με τις παρατηρήσεις της στην υπό κρίση υπόθεση.

22. Πρώτον, η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το περιθώριο εκτιμήσεως των κρατών μελών κατά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης περί πνευματικής ιδιοκτησίας απορρέει από το άρθρο 167, παράγραφος 4, ΣΛΕΕ. Κατά τη διάταξη αυτή, η Ευρωπαϊκή Ένωση «όταν αναλαμβάνει δράσεις δυνάμει άλλων διατάξεων των Συνθηκών, λαμβάνει υπόψη της τις πολιτιστικές πτυχές, αποβλέποντας ειδικότερα στο σεβασμό και στην προώθηση της πολυμορφίας των πολιτισμών της». Η αναιρεσείουσα ισχυρίζεται ότι, δεδομένου ότι το δικαίωμα του δημιουργού εμπίπτει στη νομοθεσία περί πολιτιστικών θεμάτων, τα κράτη μέλη πρέπει να έχουν ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως κατά την εφαρμογή του προκειμένου να λαμβάνουν υπόψη την πολυμορφία των πολιτισμών τους.

6 Υπόθεση C-476/17, η οποία εκκρεμεί επί του παρόντος ενώπιον του Δικαστηρίου.

7 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση *Pelham* (C-476/17, EU:C:2018:1002, σημεία 71 έως 79).

23. Πάντως, το άρθρο 167 ΣΛΕΕ είναι διάταξη γενικής ισχύος, η οποία διέπει τη δράση των θεσμικών οργάνων της Ένωσης σε τομείς που σχετίζονται με τον πολιτισμό. Ρητή μνεία του άρθρου αυτού γίνεται επίσης, στην αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας 2001/29⁸, από τον νομοθέτη της Ένωσης ο οποίος εξάλλου συνάγει από αυτό συμπεράσματα αντίθετα, κατά την άποψή μου, προς εκείνα της αναιρεσείουσας, ήτοι ότι πρέπει να παρέχεται επαρκής προστασία στα έργα που προστατεύονται από το δικαίωμα του δημιουργού. Ωστόσο, ακόμη και αν υποτεθεί ότι η δημοσίευση άρθρων σχετικά με την πολιτική ζωή εμπίπτει στην έννοια του «πολιτισμού» κατά το άρθρο 167 ΣΛΕΕ, η διάταξη αυτή δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιτρέπει στα κράτη μέλη να παρεκκλίνουν από τις απαλλαγμένες αιρέσεων υποχρεώσεις που απορρέουν από διατάξεις του παράγωγου δικαίου της Ένωσης. Οποιαδήποτε άλλη ερμηνεία θα ισοδυναμούσε με μη αναγνώριση της αρμοδιότητας της Ένωσης να εναρμονίζει το δίκαιο των κρατών μελών σε οποιονδήποτε τομέα απτόμενο πολιτιστικών θεμάτων, όπως η πνευματική ιδιοκτησία, οι οπτικοακουστικές υπηρεσίες, η αγορά έργων τέχνης κ.λπ. Το ίδιο ισχύει όσον αφορά το επιχείρημα της αναιρεσείουσας ότι η σημασία που αποδίδεται στο πλαίσιο του γερμανικού δικαίου στην ελευθερία της έκφρασης και των μέσων ενημέρωσης συνιστά πολιτιστική ιδιαιτερότητα του εν λόγω κράτους μέλους.

24. Επομένως, μολονότι υπάρχει περιθώριο εκτιμήσεως των κρατών μελών όσον αφορά την εφαρμογή της οδηγίας 2001/29, τούτο περιορίζεται από τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις διατάξεις αναγκαστικού δικαίου της οδηγίας αυτής.

25. Δεύτερον, η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι η αγωγή του αναιρεσιβλήτου στην υπόθεση της κύριας δίκης δεν αποσκοπούσε στην προστασία των περιουσιακών δικαιωμάτων του δημιουργού αλλά των ηθικών δικαιωμάτων του, και μάλιστα των προσωπικών του δικαιωμάτων. Συναφώς, αρκεί η διαπίστωση ότι η διαδικασία αυτή έχει ως αντικείμενο τις πράξεις αναπαραγωγής και παρουσιάσεως στο κοινό του έργου του οποίου δημιουργός είναι ο αναιρεσιβλήτος, τις οποίες διενήργησε η αναιρεσείουσα και οι οποίες εμπίπτουν αναμφισβήτητα στην οδηγία 2001/29. Όσον αφορά τις ομοιότητες μεταξύ της παρούσας υποθέσεως και της υποθέσεως Funke Medien NRW⁹, θα ασχοληθώ με το ζήτημα αυτό κατωτέρω, στο τμήμα που αφορά τη σχέση μεταξύ του δικαιώματος του δημιουργού και των θεμελιωδών δικαιωμάτων¹⁰.

26. Επομένως, τα επιχειρήματα της αναιρεσείουσας δεν επηρεάζουν τις διαπιστώσεις μου σχετικά με το περιθώριο εκτιμήσεως των κρατών μελών κατά την εφαρμογή της οδηγίας 2001/29.

Επί του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος

27. Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν η εξαίρεση της παρουσιάσεως της επικαιρότητας, κατά το άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της οδηγίας 2001/29, μπορεί, στο εσωτερικό δίκαιο, να περιορίζεται σε περιπτώσεις στις οποίες δεν θα ήταν εύλογο να απαιτηθεί από τον χρήστη ενός έργου να ζητήσει την άδεια του δημιουργού του. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις πληροφορίες που περιέχονται στην αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, ένας τέτοιος περιορισμός της εξαιρέσεως προκύπτει, στο γερμανικό δίκαιο, από τη νομολογία του αιτούντος δικαστηρίου.

28. Φρονώ ότι αυτός ο περιορισμός της εξαιρέσεως δεν μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα όσον αφορά τη συμμόρφωσή του με την προαναφερθείσα διάταξη της οδηγίας 2001/29. Συγκεκριμένα, η ratio legis της εξαιρέσεως αυτής απορρέει από το γεγονός ότι μερικές φορές είναι εξαιρετικά δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να παρουσιαστεί η επικαιρότητα χωρίς αναπαραγωγή και παρουσίαση στο κοινό ενός έργου που προστατεύεται από το δικαίωμα του δημιουργού. Τούτο συμβαίνει, ιδίως, στις ακόλουθες δύο περιπτώσεις. Η πρώτη περίπτωση είναι εκείνη όπου το εν λόγω έργο μπορεί να

⁸ Ειδικότερα η διάταξη που ίσχυε προηγουμένως, δηλαδή το άρθρο 151 ΕΚ.

⁹ Υπόθεση C-469/17, η οποία εκκρεμεί επί του παρόντος ενώπιον του Δικαστηρίου.

¹⁰ Βλ., ιδίως, σημεία 69 και 70 των παρουσών προτάσεων.

αποτελεί το ίδιο το αντικείμενο της επικαιρότητας, για παράδειγμα όταν πρόκειται για τα εγκαίνια μιας έκθεσης έργων τέχνης ή μια συναυλία. Η παρουσίαση ενός τέτοιου γεγονότος και, ως εκ τούτου, οι πληροφορίες που παρέχονται στο κοινό σχετικά με το γεγονός αυτό, θα ήταν ιδιαίτερα φτωχές εάν δεν ήταν δυνατόν να παρουσιαστούν τουλάχιστον αποσπάσματα των έργων που βρίσκονται στο επίκεντρο του γεγονότος που παρουσιάζεται. Η δεύτερη περίπτωση είναι εκείνη στην οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί τυχαία θέαση ή ακρόαση του έργου κατά τη διάρκεια του γεγονότος. Το παράδειγμα που δίνεται συχνά είναι εκείνο της μουσικής που συνοδεύει μια επίσημη τελετή. Επομένως, σε τέτοιες περιπτώσεις, είναι δικαιολογημένο να δοθεί στον δημιουργό της παρουσιάσεως το δικαίωμα να αναπαράγει και να παρουσιάσει ελεύθερα το έργο διότι, καθόσον πρόκειται για γεγονός της επικαιρότητας, δεν θα ήταν εύλογο να απαιτείται από αυτόν, έστω και λόγω έλλειψης χρόνου, να ζητεί την άδεια του δημιουργού του εν λόγω έργου. Επιπλέον, ο τελευταίος θα μπορούσε κάλλιστα, κατά την άσκηση του αποκλειστικού του δικαιώματος, να αρνηθεί να χορηγήσει την άδειά του, γεγονός που θα έθιγε το δικαίωμα του κοινού να ενημερωθεί σχετικά με το εν λόγω γεγονός.

29. Ωστόσο, όπως προβλέπεται ρητώς στο άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της οδηγίας 2001/29, η εξαίρεση όσον αφορά την παρουσίαση εφαρμόζεται «στο βαθμό που δικαιολογείται από τον ενημερωτικό σκοπό». Ο περιορισμός αυτός αφορά, κατά την άποψή μου, όχι μόνον την έκταση της επιτρεπόμενης αναπαραγωγής και παρουσιάσεως, αλλά επίσης και τις περιπτώσεις στις οποίες τυγχάνει εφαρμογής η εξαίρεση, δηλαδή εκείνες στις οποίες δεν θα μπορούσε ευλόγως να απαιτηθεί από τον δημιουργό της παρουσιάσεως να ζητεί την άδεια του δημιουργού του έργου που αναπαράγεται και παρουσιάζεται στο πλαίσιο της εν λόγω παρουσιάσεως. Ως εκ τούτου, κατά την άποψή μου, ένας περιορισμός της επίμαχης εξαιρέσεως όπως προβλέπεται στο γερμανικό δίκαιο όχι μόνον δεν αντιβαίνει προς τη σχετική διάταξη της οδηγίας 2001/29 αλλά είναι εγγενής στη φύση και τον σκοπό της εξαιρέσεως αυτής.

30. Αντιθέτως, ο λόγος για τον οποίο η εξαίρεση αυτή δεν ισχύει, κατά την άποψή μου, σε περιπτώσεις όπως η παρούσα υπόθεση έγκειται αλλού.

31. Το άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της οδηγίας 2001/29 επαναλαμβάνει το περιεχόμενο του άρθρου 10α της Συμβάσεως της Βέρνης¹¹. Το δεύτερο μέρος του άρθρου 5, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της οδηγίας 2001/29 επαναλαμβάνει το περιεχόμενο του άρθρου 10α, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Βέρνης¹². Επομένως, πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη της Συμβάσεως της Βέρνης, δεδομένου ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει την υποχρέωση να συμμορφώνεται με τη Σύμβαση αυτή, όπως το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να κρίνει¹³.

32. Πλην όμως, το άρθρο 10α, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Βέρνης είναι διατυπωμένο με πολύ μεγαλύτερη ακρίβεια από την αναλυθείσα διάταξη της οδηγίας 2001/29.

11 Από την αιτιολογική έκθεση της προτάσεως της οδηγίας 2001/29, που υποβλήθηκε από την Επιτροπή στις 21 Ιανουαρίου 1998 [COM(97) 628 τελικό], συνάγεται σιωπηρά ότι αυτή ήταν η βούληση του νομοθέτη. Στην έκθεση αυτή επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, ότι η Σύμβαση της Βέρνης εξασφαλίζει στους δημιουργούς το δικαίωμα αναπαραγωγής, ότι, σύμφωνα με την κοινή δήλωση στο άρθρο 1, παράγραφος 4, της συνθήκης του ΠΟΔΙ για την πνευματική ιδιοκτησία, το δικαίωμα αυτό εφαρμόζεται πλήρως στο ψηφιακό περιβάλλον και ότι οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί του εν λόγω δικαιώματος αναπαραγωγής πρέπει να είναι συμβατοί με το πρότυπο προστασίας που θεσπίζει η συμφωνία αυτή (βλ. αιτιολογική έκθεση της προτάσεως της Επιτροπής, σ. 14 και 15). Βλ. επίσης αιτιολογική σκέψη 44, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2001/29.

12 Το πρώτο μέρος του άρθρου 5, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της οδηγίας 2001/29 επαναλαμβάνει το άρθρο 10α, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Βέρνης, το οποίο αφορά την αναπαραγωγή των άρθρων της επικαιρότητας και των εκπομπών της ίδιας φύσεως. Η εξαίρεση αυτή δεν αποτελεί αντικείμενο της υπό κρίση υποθέσεως.

13 Βλ., τέλος, απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2018, Levola Hengelo (C-310/17, EU:C:2018:899, σκέψη 38).

33. Συγκεκριμένα, η συμβατική διάταξη αφορά μόνον τις περιπτώσεις παρουσιάσεως της επικαιρότητας όπου η παρουσίαση πραγματοποιείται με ηχητικά και οπτικά μέσα (φωτογραφία, ραδιόφωνο, τηλεόραση, κινηματογράφος). Επομένως επιτρέπεται η αναπαραγωγή, στο μέτρο που δικαιολογείται από τον ενημερωτικό σκοπό, των έργων των οποίων είναι εφικτή η *θέαση ή ακρόαση* κατά τη διάρκεια των γεγονότων που καλύπτονται από τις παρουσιάσεις αυτές¹⁴.

34. Αντιθέτως προς όσα εκτιμά το αιτούν δικαστήριο, φρονώ ότι η εξαίρεση αυτή, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα της Συμβάσεως της Βέρνης, δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής σε περίπτωση όπως αυτή της υποθέσεως της κύριας δίκης. Κατά το αιτούν δικαστήριο, το επίδικο στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης γεγονός συνίσταται στην αντιπαραβολή του αναιρεσιβλήτου με το χειρόγραφο του που ανευρέθη στα αρχεία καθώς και στην αντίδρασή του στο γεγονός αυτό. Επομένως, το εν λόγω χειρόγραφο κατέστη προσιτό στο πλαίσιο του γεγονότος αυτού μέσω της δημοσιεύσεώς του στην οποία προέβη τόσο η αναιρεσείουσα όσο και ο ίδιος ο αναιρεσιβλήτος στην ιστοσελίδα του. Δεν συντάσσομαι με τη συλλογιστική αυτή.

35. Η παρουσίαση περί της οποίας πρόκειται εν προκειμένω πραγματοποιήθηκε με τη μορφή ενός γραπτού κειμένου, δηλαδή ενός συστήματος μεταγραφής από τη γλώσσα με τη μορφή γραφικών συμβόλων. Μολονότι ένα κείμενο καθίσταται, συνήθως, αντιληπτό με οπτικά μέσα, απαιτείται ωστόσο μια πνευματική διεργασία αποκωδικοποίησης των συμβόλων αυτών προκειμένου να γίνουν αντιληπτές οι πληροφορίες που μεταδίδονται κατ' αυτόν τον τρόπο. Επομένως, σε αντίθεση προς τις αμιγώς οπτικού τύπου πληροφορίες, δεν αρκεί να δει κάποιος το κείμενο: πρέπει να το διαβάσει.

36. Το ίδιο ισχύει και όσον αφορά τα έργα που αναπαράγονται στο πλαίσιο της εν λόγω παρουσιάσεως, εν προκειμένω το άρθρο του αναιρεσιβλήτου. Ο σκοπός της αναπαραγωγής και της παρουσιάσεως του άρθρου αυτού από την αναιρεσείουσα δεν ήταν απλώς να καταστήσει εναργέστερα τα σχόλια του άρθρου της, αλλά να αποδείξει ότι και τα δύο κείμενα του εν λόγω άρθρου, το χειρόγραφο και το δημοσιευθέν στη συλλογή, ήταν κατ' ουσίαν πανομοιότυπα και ότι, επομένως, οι απόψεις του αναιρεσιβλήτου δεν είχαν διαστρεβλωθεί στο κείμενο που δημοσιεύθηκε στη συλλογή. Για τον σκοπό μιας τέτοιας αποδείξεως, δεν ήταν αρκετό ο αναγνώστης της παρουσιάσεως να δει το άρθρο: έπρεπε να διαβάσει και τα δύο κείμενα, ειδάλλως ο σκοπός της αναπαραγωγής¹⁵ δεν θα είχε επιτευχθεί. Επομένως, δεν αρκεί η θέαση ή ακρόαση του χρησιμοποιούμενου έργου κατά τη διάρκεια του γεγονότος της επικαιρότητας που αποτελεί το αντικείμενο της υπό εξέταση παρουσιάσεως. Εν προκειμένω, απαιτείται περαιτέρω ανάλυση από τον αναγνώστη της εν λόγω παρουσιάσεως. Μια τέτοια πρόσθετη ανάλυση όμως βαίνει πέραν του πλαισίου της εξαιρέσεως της παρουσιάσεως της επικαιρότητας που προβλέπεται στο άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της οδηγίας 2001/29, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 10α, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Βέρνης.

37. Επομένως, προτείνω να δοθεί στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της οδηγίας 2001/29 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η χρήση ενός λογοτεχνικού έργου στο πλαίσιο παρουσιάσεως της επικαιρότητας δεν εμπίπτει στην εξαίρεση που προβλέπεται στο άρθρο αυτό όταν ο επιδιωκόμενος σκοπός της εν λόγω χρήσης απαιτεί την ανάγνωση του συνόλου ή μέρους του έργου αυτού.

¹⁴ Η διευκρίνιση αυτή, σύμφωνα με την οποία πρέπει να πρόκειται για έργα των οποίων η θέαση ή η ακρόαση είναι εφικτή κατά τη διάρκεια του γεγονότος, απαντάται επίσης στο άρθρο 50 του UrhG, το οποίο εισάγει στο γερμανικό δίκαιο την εξαίρεση όσον αφορά τις παρουσιάσεις της επικαιρότητας.

¹⁵ Συγκεκριμένα, ο επιδιωκόμενος ενημερωτικός σκοπός, για να επαναλάβω τη διατύπωση του άρθρου 5, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της οδηγίας 2001/29 και του άρθρου 10α, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Βέρνης.

38. Πρέπει να επισημάνω ευθύς εξαρχής ότι η ερμηνεία αυτή δεν θίγει το δικαίωμα του κοινού να λαμβάνει τις πληροφορίες που περιέχονται στην εν λόγω παρουσίαση. Συγκεκριμένα, μολονότι μια τέτοια χρήση δεν συνιστά νόμιμη χρήση βάσει της προαναφερθείσας διατάξεως, μπορεί να ερμηνευθεί ως παράθεση αποσπασμάτων, για την οποία προβλέπεται εξαίρεση από το αποκλειστικό δικαίωμα του δημιουργού στο άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της οδηγίας 2001/29. Η σκέψη αυτή μας οδηγεί στο πέμπτο και στο έκτο προδικαστικό ερώτημα.

Επί του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος

39. Με το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της οδηγίας 2001/29 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η διάθεση στο κοινό ενός έργου που προστατεύεται από το δικαίωμα του δημιουργού στο Διαδίκτυο, ως αρχείο PDF που συνδέεται μέσω υπερσυνδέσμου με ένα άρθρο του Τύπου, το οποίο ωστόσο είναι διαθέσιμο αυτοτελώς, εμπίπτει στην εξαίρεση της παραθέσεως αποσπασμάτων που προβλέπεται στην εν λόγω διάταξη.

40. Συγκεκριμένα, εν προκειμένω, το άρθρο του αναιρεσιβλήτου δεν ενσωματώθηκε άρρηκτα στο άρθρο που δημοσιεύθηκε από την αναιρεσείουσα στην ιστοσελίδα της, αλλά διατέθηκε στην εν λόγω ιστοσελίδα ως αυτοτελές αρχείο, καθώς η σύνδεση με το άρθρο της αναιρεσείουσας διασφαλίστηκε μέσω υπερσυνδέσμων. Ο μη συμβατικός αυτός τρόπος παραθέσεως αποτελεί την πηγή των αμφιβολιών του αιτούντος δικαστηρίου.

41. Η εξαίρεση της παραθέσεως αποσπασμάτων είναι μία από τις πιο κλασικές εξαιρέσεις στο δικαίωμα του δημιουργού¹⁶. Επί μεγάλο χρονικό διάστημα εθεωρείτο ότι εφαρμόζεται μόνο σε λογοτεχνικά έργα¹⁷. Σε αυτό το είδος έργων, οι παραθέσεις αποσπασμάτων είθισται να δηλώνονται με τυπογραφικά μέσα: εισαγωγικά, πλάγια γραφή, χαρακτήρες διαφορετικοί από εκείνους του κυρίως κειμένου, υποσημειώσεις κλπ.

42. Επί του παρόντος, φρονώ ότι δεν αποκλείεται η παράθεση αποσπασμάτων να μπορεί να αφορά και άλλες κατηγορίες έργων, ιδίως μουσικών και κινηματογραφικών, καθώς επίσης και έργα των εικαστικών τεχνών¹⁸. Στις περιπτώσεις αυτές, πρέπει φυσικά να προσαρμοστούν οι μέθοδοι ενσωμάτωσης των παρατιθέμενων αποσπασμάτων στο έργο που παραθέτει και οι μέθοδοι αναγνώρισής τους.

43. Το ίδιο ισχύει, κατά την άποψή μου, όσον αφορά την ενσωμάτωση των παρατιθέμενων αποσπασμάτων σε λογοτεχνικά έργα. Οι σύγχρονες τεχνολογίες, ιδίως το Διαδίκτυο, καθιστούν δυνατή τη σύνδεση των κειμένων με διάφορους τρόπους μεταξύ αυτών, για παράδειγμα, μέσω υπερσυνδέσμων. Βεβαίως, πρέπει να διατηρηθεί μια στενή σύνδεση μεταξύ του παρατιθέμενου αποσπάσματος και του έργου που το παραθέτει. Καθώς η δομή των επιμέρους ιστοσελίδων μπορεί να διαφέρει σε μεγάλο βαθμό, θα ήταν πιθανώς αναγκαία μια ανάλυση κατά περίπτωση. Για παράδειγμα, η τεχνική που είναι γνωστή ως framing επιτρέπει την εισαγωγή περιεχομένου με τέτοιο τρόπο ώστε ο

16 Ήδη το 1812, ο Charles Nodier παρατήρησε στο Questions de littérature légale ότι «από το σύνολο των δανείων που μπορούν να χορηγηθούν σε έναν δημιουργό, σίγουρα δεν υπάρχει πλέον εύλογο από την παράθεση αποσπασμάτων [...]». (Παραθέτω απόσπασμα σύμφωνα με: Pollaud-Dulian, F., *Le Droit d'auteur*, Economica, Παρίσι, 2014, σ. 852).

17 Το άρθρο 10 της Συμβάσεως της Βέρνης, όπως διαμορφώθηκε με την Πράξη των Βρυξελλών του 1948, όριζε τα εξής: «Σε όλες τις χώρες της Ένωσης είναι νόμιμος η σύντομος παράθεση αποσπασμάτων εξ άρθρων εφημερίδων και περιοδικών συλλογών υπό την μορφήν επισκοπήσεων του τύπου.»

18 Το Δικαστήριο φαίνεται να το έχει αποδεχθεί σιωπηρά όσον αφορά τα φωτογραφικά έργα (βλ. απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2011, Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, σκέψεις 122 και 123).

χρήστης της ιστοσελίδας να έχει την εντύπωση ότι το περιεχόμενο αυτό βρίσκεται στη συγκεκριμένη σελίδα, μολονότι, από τεχνικής απόψεως, πρόκειται για υπερσύνδεσμο. Ωστόσο, φρονώ πως δεν πρέπει να αποκλειστούν ευθύς εξαρχής οι παραθέσεις αποσπασμάτων που γίνονται με τη χρήση υπερσυνδέσμων¹⁹.

44. Αντιθέτως, φρονώ ότι το πρόβλημα στην υπό κρίση υπόθεση προκύπτει από τον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο η αναιρεσεύουσα πραγματοποίησε την αναπαραγωγή και διάθεση του άρθρου του αναιρεσιβλήτου. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, το άρθρο αυτό δημοσιεύθηκε στην ιστοσελίδα της αναιρεσεύουσας στο σύνολό του, υπό τη μορφή αρχείων PDF που είναι διαθέσιμα και μπορούν να τηλεφορτωθούν ανεξάρτητα από το κυρίως κείμενο που παρουσίαζε το επίδικο γεγονός. Οι υπερσύνδεσμοι προς τα αρχεία αυτά δεν εμφανίζονταν μόνο στη σελίδα όπου βρισκόταν το εν λόγω κυρίως κείμενο, αλλά επίσης και στην κυρίως ιστοσελίδα της αναιρεσεύουσας. Φρονώ όμως ότι μια τέτοια διάθεση (και η αναπαραγωγή που κατ' ανάγκην προηγείται) υπερβαίνει τα όρια του επιτρεπτού στο πλαίσιο της εξαιρέσεως της παραθέσεως αποσπασμάτων.

45. Όσον αφορά τη δυνατότητα παραθέσεως ολόκληρου έργου, η θεωρία φαίνεται διχασμένη²⁰. Το γράμμα του άρθρου 5, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της οδηγίας 2001/29 δεν διευκρινίζει την επιτρεπόμενη έκταση όσον αφορά την παράθεση αποσπασμάτων. Το Δικαστήριο φαίνεται να έχει δεχθεί την παράθεση ολόκληρου φωτογραφικού έργου²¹, μολονότι περιγράφει την παράθεση αποσπασμάτων ως «αναπαραγωγή αποσπασμάτων» ενός έργου²². Στη Σύμβαση της Βέρνης, η αρχική περιοριστική διατύπωση «σύντομες παραθέσεις αποσπασμάτων»²³ εγκαταλείφθηκε και αντικαταστάθηκε από τη γενική απαίτηση οι παραθέσεις αποσπασμάτων να χρησιμοποιούνται «καθ' ό μέτρον δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενον σκοπόν». Παρόμοια διατύπωση χρησιμοποιήθηκε στο άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της οδηγίας 2001/29. Επομένως, φαίνεται κατ' αρχήν αποδεκτή, αν ο επιδιωκόμενος σκοπός το δικαιολογεί, η παράθεση ενός έργου στο σύνολό του.

46. Αντιθέτως, το ζήτημα ως προς το οποίο η θεωρία είναι ομόφωνη είναι το γεγονός ότι η παράθεση αποσπασμάτων δεν πρέπει να ανταγωνίζεται το πρωτότυπο έργο, απαλλάσσοντας τον χρήστη από την υποχρέωση αναφοράς σε αυτό²⁴. Συγκεκριμένα, μια τέτοια παράθεση αποσπασμάτων, υποκαθιστώντας το πρωτότυπο έργο, θα καθιστούσε δυνατή την καταστρατήγηση των αποκλειστικών προνομίων του δημιουργού επί του έργου του, καθιστώντας τα άνευ περιεχομένου. Επομένως, ο δημιουργός του κατ' αυτόν τον τρόπο παρατιθέμενου έργου θα στερούνταν ουσιώδους μέρους των δικαιωμάτων που κατέχει υπό την ιδιότητα αυτή, τα οποία όμως θα μπορούσε να ασκήσει στη θέση του ο δημιουργός του έργου, στο πλαίσιο του οποίου πραγματοποιείται η παράθεση, μέσω της παραθέσεως αυτής.

47. Κατά την άποψή μου, αυτό ακριβώς συμβαίνει στην περίπτωση κατά την οποία ένα λογοτεχνικό έργο, είδος στο οποίο το ουσιώδες στοιχείο για να γίνει αντιληπτό το έργο δεν είναι η μορφή του αλλά το περιεχόμενό του, τίθεται στη διάθεση του κοινού σε μια ιστοσελίδα, υπό τη μορφή αρχείου το οποίο είναι προσβάσιμο και δύναται να τηλεφορτωθεί αυτοτελώς. Τυπικά, ένα τέτοιο αρχείο μπορεί να παρουσιαστεί ως παράθεση αποσπασμάτων και να συνδεθεί με το κείμενο του δημιουργού της παραθέσεως, για παράδειγμα μέσω υπερσυνδέσμου. Ωστόσο, εκ των πραγμάτων γίνεται

19 Βεβαίως, αναφέρομαι εδώ σε συνδέσμους προς περιεχόμενο που διατίθεται από το πρόσωπο που επικαλείται την εξαίρεση της παραθέσεως αποσπασμάτων. Οι σύνδεσμοι προς ιστοσελίδες τρίτων στις οποίες τα αντικείμενα που προστατεύονται από το δικαίωμα του δημιουργού διατίθενται νομίμως δεν συνιστούν πράξεις αναπαραγωγής ή παρουσιάσεως στο κοινό και επομένως δεν απαιτούν παρέκκλιση από τα αποκλειστικά δικαιώματα (βλ. απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 2014, Svensson κ.λπ., C-466/12, EU:C:2014:76, διατακτικό).

20 Βλ., ως παραδείγματα, μεταξύ άλλων: Barta, J., Markiewicz, R., *Prawo autorskie*, Wolters Kluwer, Βαρσοβία, 2016, σ. 236 και 237· Pollaud-Dulian, F., *Le Droit d'auteur*, Economica, Παρίσι, 2014, σ. 855· καθώς και Stanisławska-Kloc, S., «Zasady wykorzystywania cudzych utworów: prawo autorskie i dobre obyczaje (etyka cytatu)», *Diametros*, αριθ. 19/2009, σ. 160 έως 184, και ιδίως σ. 168.

21 Απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2011, Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, σκέψεις 122 και 123). Βλ., επίσης, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα V. Trstenjak επί της υποθέσεως αυτής (C-145/10, EU:C:2011:239, σημείο 212).

22 Απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2011, Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, σκέψη 135).

23 Βλ. υποσημείωση 17 των παρουσών προτάσεων.

24 Βλ., μεταξύ άλλων, Barta, J., Markiewicz, R., *Prawo autorskie*, Wolters Kluwer, Βαρσοβία, 2016, σ. 239· Pollaud-Dulian, F., *Le Droit d'auteur*, Economica, Παρίσι, 2014, σ. 851· Preussner-Zamorska, J., Marcinkowska, J., σε Barta, J. (επιμ.), *Prawo autorskie*, C.H.Beck, Βαρσοβία, 2013, σ. 565· καθώς και Vivant, M., Bruguère, J.-M., *Droit d'auteur et droits voisins*, Dalloz, Παρίσι, 2016, σ. 572.

εκμετάλλευση του εν λόγω αρχείου ανεξάρτητα από το κείμενο αυτό και μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυτοτελώς από τους χρήστες της ιστοσελίδας του δημιουργού της παραθέσεως, παρέχοντάς τους πρόσβαση άνευ αδειάς στο πρωτότυπο έργο και, κατ' αυτόν τον τρόπο, απαλλάσσοντάς τους από την ανάγκη να ανατρέξουν σε αυτό.

48. Επομένως, φρονώ ότι η εξαίρεση της παραθέσεως αποσπασμάτων μπορεί να δικαιολογήσει τις διαφορετικής εκτάσεως χρήσεις έργων τρίτων και μέσω διαφόρων τεχνικών μέσων. Εντούτοις, ο συνδυασμός εκτάσεως της χρήσης και χρησιμοποιούμενων τεχνικών μέσων μπορεί να οδηγήσει στην υπέρβαση των ορίων της εξαιρέσεως αυτής. Ειδικότερα, η εξαίρεση της παραθέσεως αποσπασμάτων δεν μπορεί να καλύπτει περιπτώσεις στις οποίες ένα έργο καθίσταται, χωρίς άδεια του δημιουργού, προσιτό στο κοινό σε μια ιστοσελίδα, στο σύνολό του, ως αρχείο προσβάσιμο και δυνάμενο να τηλεφορτωθεί αυτοτελώς.

49. Αντιθέτως προς όσα επισήμανε το αιτούν δικαστήριο στην αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, φρονώ ότι αυτό που διακυβεύεται εν προκειμένω, δεν είναι η εκτίμηση του πραγματικού κινδύνου της αυτοτελούς εκμεταλλεύσεως του παρατιθέμενου έργου, αλλά ο ορισμός της ίδιας της έννοιας της παραθέσεως αποσπασμάτων²⁵. Τουλάχιστον στην περίπτωση των λογοτεχνικών έργων όμως, οποιαδήποτε διάθεση στο Διαδίκτυο, υπό τη μορφή αυτοτελούς αρχείου, του έργου στο σύνολό του απαλλάσσει τον αναγνώστη από την ανάγκη να ανατρέξει στο πρωτότυπο έργο και επομένως υπερβαίνει τα όρια της εξαιρέσεως αυτής, χωρίς να απαιτείται να εξεταστεί ο πραγματικός κίνδυνος επακόλουθης εκμεταλλεύσεώς του.

50. Η αποδοχή παραθέσεως αποσπασμάτων δυνάμενης να υποκαταστήσει το πρωτότυπο έργο θα προσέκρουε επίσης στις απαιτήσεις του «ελέγχου τριών προϋποθέσεων», που περιέχεται τόσο στο άρθρο 9, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Βέρνης²⁶ όσο και στο άρθρο 5, παράγραφος 5, της οδηγίας 2001/29, σύμφωνα με τον οποίο οι εξαιρέσεις από το δικαίωμα του δημιουργού δεν πρέπει να αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ούτε στα έννομα συμφέροντα του δημιουργού, οι δε προϋποθέσεις αυτές είναι σωρευτικές. Παράθεση αποσπασμάτων που απαλλάσσει τον χρήστη από το να ανατρέξει στο πρωτότυπο έργο, υποκαθιστώντας το, υπονομεύει σαφώς την κανονική του εκμετάλλευση.

51. Το συμπέρασμα αυτό δεν κλονίζεται από τον ισχυρισμό της αναιρεσείουσας ότι ο αναιρεσίβλητος δεν αποσκοπούσε στην οικονομική εκμετάλλευση του εν λόγω άρθρου, δεδομένου ότι η εναντίωσή του στην παρουσίαση του άρθρου αυτού στο κοινό έχει ως κίνητρο αποκλειστικά τη μέριμνά του να προστατεύσει τα προσωπικά του συμφέροντα. Συγκεκριμένα, το συμπέρασμα αυτό δεν αφορά μόνον την εφαρμογή της εξαιρέσεως της παραθέσεως αποσπασμάτων στην υπόθεση της κύριας δίκης, αλλά αφορά και τους περιορισμούς της εν λόγω εξαιρέσεως στο δίκαιο της Ένωσης. Οι περιορισμοί αυτοί όμως είναι ανεξάρτητοι από το αν, σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, ο δημιουργός εκμεταλλεύεται το έργο του ή έχει πρόθεση να το εκμεταλλευτεί. Συγκεκριμένα, αρκεί η χρήση στο πλαίσιο της εξαιρέσεως να είναι ενδεχομένως επιβλαβής για την εκμετάλλευση αυτή προκειμένου η επίμαχη ερμηνεία της εξαιρέσεως να είναι αντίθετη προς τον έλεγχο των τριών προϋποθέσεων, όπως προβλέπεται στο άρθρο 5, παράγραφος 5, της οδηγίας 2001/29.

52. Κατά συνέπεια, προτείνω να δοθεί στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της οδηγίας 2001/29 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η προβλεπόμενη από τη διάταξη αυτή εξαίρεση παραθέσεως αποσπασμάτων δεν καλύπτει τις περιπτώσεις στις οποίες ένα έργο τίθεται, χωρίς άδεια του δημιουργού, στη διάθεση του κοινού σε μια ιστοσελίδα, στο σύνολό του, ως αυτοτελώς προσβάσιμο και τηλεφορτώσιμο αρχείο, απαλλάσσοντας τον χρήστη από την ανάγκη να ανατρέξει στο πρωτότυπο έργο.

²⁵ Η έννοια αυτή πρέπει να ερμηνεύεται ως αυτοτελής έννοια του δικαίου της Ένωσης (πρβλ., απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2014, Deckmyn και Vrijheidsfonds, C-201/13, EU:C:2014:2132, σκέψεις 14 έως 17).

²⁶ Και επαναλαμβάνεται στο άρθρο 10 της Συνθήκης του ΠΟΔΓ για την πνευματική ιδιοκτησία.

Επί του έκτου προδικαστικού ερωτήματος

53. Με το έκτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, πώς πρέπει να ερμηνευθεί, υπό τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, η προϋπόθεση του άρθρου 5, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της οδηγίας 2001/29 σύμφωνα με την οποία η παράθεση αποσπασμάτων αφορά μόνον έργο το οποίο έχει ήδη καταστεί νομίμως προσιτό στο κοινό.

54. Δεδομένου ότι η πρότασή μου όσον αφορά την απάντηση στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα οδηγεί στον αποκλεισμό της εφαρμογής της εν λόγω εξαιρέσεως στην υπό κρίση υπόθεση, το έκτο προδικαστικό ερώτημα έχει υποθετικό χαρακτήρα. Ωστόσο, θα διατυπώσω ορισμένες παρατηρήσεις σχετικά με το ζήτημα αυτό, για την περίπτωση που το Δικαστήριο δεν συμφωνήσει με την ανάλυσή μου σχετικά με το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα.

55. Η απαίτηση ότι η παράθεση αποσπασμάτων πρέπει να αφορά μόνον τα έργα που έχουν ήδη καταστεί νομίμως προσιτά στο κοινό είναι παραδοσιακά αποδεκτή στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας και απαντάται μεταξύ άλλων στο άρθρο 10, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Βέρνης. Σκοπός της απαιτήσεως αυτής είναι η προστασία των ηθικών δικαιωμάτων του δημιουργού, μεταξύ άλλων του δικαιώματος δημοσιοποίησεως, δυνάμει του οποίου ο δημιουργός αποφασίζει σχετικά με την πρώτη παρουσίαση στο κοινό ή τη θέση στη διάθεση του κοινού του έργου του. Η πρώτη αυτή διάθεση στο κοινό μπορεί να πραγματοποιείται με τη συναίνεση του δημιουργού ή δυνάμει νόμιμης άδειας. Το Δικαστήριο φαίνεται επίσης ότι έχει δεχθεί σιωπηρά τη δημοσιοποίηση στο πλαίσιο μιας εξαιρέσεως, δηλαδή εκείνης που προβλέπεται στο άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο ε', της οδηγίας 2001/29²⁷. Φρονώ πως η λύση αυτή δεν είναι αυτονόητη, δεδομένου ότι οι εξαιρέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 5, παράγραφοι 1 έως 3, της οδηγίας 2001/29 παρεκκλίνουν μόνον από τα οικονομικά δικαιώματα των δημιουργών και δεν πρέπει, κατ' αρχήν, να θίγουν τα ηθικά δικαιώματά τους. Εν πάση περιπτώσει, η πρώτη αυτή διάθεση στο κοινό δεν μπορεί βεβαίως να προκύπτει από την παράθεση αποσπασμάτων αυτή καθεαυτήν.

56. Όσον αφορά το επίμαχο στην κύρια δίκη άρθρο του αναιρεσιβλήτου, από τις πληροφορίες που περιλαμβάνονται στην αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι δημοσιεύθηκε σε κείμενο στη συλλογή του 1988 και, στη συνέχεια, και σε δύο κείμενα στην ιστοσελίδα του αναιρεσιβλήτου μετά την ανεύρεση του χειρογράφου στα αρχεία. Επομένως, φαίνεται ότι, κατά τον χρόνο δημοσιεύσεώς του στην ιστοσελίδα της αναιρεσεύουσας, το άρθρο αυτό είχε ήδη καταστεί νομίμως προσιτό στο κοινό, γεγονός που εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει.

57. Το μόνο πρόβλημα θα μπορούσε να προκύψει από το γεγονός ότι η δημοσίευση στη συλλογή φέρεται να διαστρέβλωσε το περιεχόμενο των απόψεων του αναιρεσιβλήτου, ενώ η δημοσίευση στην ιστοσελίδα του συμπληρώθηκε με δήλωση του αναιρεσιβλήτου περί αποστασιοποίησεώς του από το άρθρο του, την οποία όμως δεν αναπαρήγαγε η αναιρεσεύουσα. Επομένως, θα μπορούσε εν προκειμένω να πρόκειται για προσβολή των ηθικών δικαιωμάτων του αναιρεσιβλήτου, ιδίως του δικαιώματός του στον σεβασμό του έργου. Ωστόσο, δεδομένου ότι τα ηθικά δικαιώματα δεν καλύπτονται από τις διατάξεις της οδηγίας 2001/29, η εκτίμηση επί του ζητήματος αυτού εμπίπτει πλήρως στην αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων και του εσωτερικού δικαίου των κρατών μελών.

58. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο δεν συμφωνήσει με την πρότασή μου όσον αφορά την απάντηση στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, προτείνω να δοθεί στο έκτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της οδηγίας 2001/29 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι το έργο που αποτελεί αντικείμενο της παραθέσεως αποσπασμάτων πρέπει να έχει ήδη καταστεί προσιτό στο κοινό με τη συναίνεση του δημιουργού ή δυνάμει νόμιμης άδειας, γεγονός το οποίο εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να εξακριβώσουν.

²⁷ Χρήση για σκοπούς δημόσιας ασφάλειας ή προς διασφάλιση της ομαλής διεξαγωγής διοικητικών, κοινοβουλευτικών ή δικαστικών διαδικασιών. Βλ. απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 2011, Rainer (C-145/10, EU:C:2011:798, σκέψεις 143 και 144).

Επί του δεύτερου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

59. Από τις απαντήσεις που προτείνω να δοθούν στο τέταρτο και στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα προκύπτει ότι η χρήση έργου όπως εκείνου που χρησιμοποίησε η αναιρεσείουσα όσον αφορά το επίδικο στην κύρια δίκη άρθρο του αναιρεσιβλήτου δεν καλύπτεται από τις εξαιρέσεις στα αποκλειστικά δικαιώματα του δημιουργού που αναφέρει το αιτούν δικαστήριο, ήτοι τις προβλεπόμενες στο άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχεία γ' και δ', της οδηγίας 2001/29. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί επίσης να διευκρινιστεί αν η χρήση αυτή μπορεί να δικαιολογηθεί από λόγους που αφορούν το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων της αναιρεσείουσας, ιδίως την ελευθερία της έκφρασης, που διασφαλίζεται από το άρθρο 11, παράγραφος 1, του Χάρτη, και την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης, που μνημονεύεται στην παράγραφο 2 του εν λόγω άρθρου. Αυτό είναι το θέμα του δεύτερου και τρίτου προδικαστικού ερωτήματος, τα οποία προτείνω να συνεξεταστούν.

60. Με το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν η ελευθερία της έκφρασης και η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης συνιστούν περιορισμό ή δικαιολογούν εξαίρεση ή προσβολή των αποκλειστικών δικαιωμάτων του δημιουργού να επιτρέπει ή να απαγορεύει την αναπαραγωγή και την παρουσίαση του έργου του στο κοινό σε περίπτωση δημοσιεύσεώς του από όργανο του Τύπου στο πλαίσιο συζήτησης σχετικά με ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος.

61. Τα ερωτήματα αυτά είναι πανομοιότυπα με το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα που υποβλήθηκαν από το ίδιο αιτούν δικαστήριο στην υπόθεση *Funke Medien NRW*²⁸ και, κατ' ουσίαν, είναι παρόμοια με το έκτο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το ίδιο δικαστήριο στην υπόθεση *Pelham* κ.λπ.²⁹.

62. Στις προτάσεις μου στην υπόθεση *Pelham* κ.λπ., πρότεινα να δοθεί, κατ' ουσίαν, η απάντηση ότι, καθόσον το δικαίωμα του δημιουργού περιέχει ήδη περιορισμούς και εξαιρέσεις που αποσκοπούν στην επίτευξη ισορροπίας μεταξύ των αποκλειστικών δικαιωμάτων των δημιουργών και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, μεταξύ αυτών και η ελευθερία της έκφρασης, πρέπει, κανονικά, να γίνονται σεβαστές οι επιλογές του νομοθέτη ως προς το ζήτημα αυτό. Συγκεκριμένα, οι επιλογές αυτές απορρέουν από τη στάθμιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των χρηστών των έργων με τα δικαιώματα των δημιουργών και των άλλων δικαιούχων τα οποία προστατεύονται επίσης ως θεμελιώδες δικαίωμα, ήτοι το δικαίωμα ιδιοκτησίας, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 17 του Χάρτη, που αναφέρει ρητά την πνευματική ιδιοκτησία στην παράγραφο 2. Η στάθμιση αυτή εμπίπτει στο περιθώριο εκτιμήσεως του νομοθέτη, καθώς ο δικαστής δεν πρέπει να παρεμβαίνει παρά μόνον κατ' εξαίρεση, σε περίπτωση προσβολής του ουσιαστικού περιεχομένου ενός θεμελιώδους δικαιώματος³⁰.

63. Θα προσθέσω ότι η ιδέα, που προτείνεται με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, να συμπληρωθεί, δια της δικαστικής οδού, το δικαίο της Ένωσης σχετικά με το δικαίωμα του δημιουργού με εξαιρέσεις που δεν προβλέπονται στο άρθρο 5 της οδηγίας 2001/29 και πηγάζουν από εκτιμήσεις σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης θα μπορούσε, κατά την άποψή μου, να υπονομεύσει την αποτελεσματικότητα του δικαίου αυτού και την εναρμόνιση που επιδιώκει. Συγκεκριμένα, μια τέτοια δυνατότητα θα είχε ως αποτέλεσμα την εισαγωγή στο δικαίο της Ένωσης ενός είδους «ρήτρας fair use (θεμιτής χρήσης)», δεδομένου ότι στο πλαίσιο σχεδόν κάθε χρήσης έργων που προσβάλλει το δικαίωμα

28 Υπόθεση C-469/17, η οποία εκκρεμεί επί του παρόντος ενώπιον του Δικαστηρίου.

29 Υπόθεση C-476/17, η οποία εκκρεμεί επί του παρόντος ενώπιον του Δικαστηρίου. Είναι αληθές ότι η υπόθεση αυτή αφορά την ελευθερία της τέχνης, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 13 του Χάρτη. Ωστόσο, η ελευθερία αυτή αποτελεί επιτομή της ελευθερίας της έκφρασης.

30 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση *Pelham* (EU:C:2018:1002, σημεία 90 έως 99).

του δημιουργού μπορεί να γίνει επίκληση, κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο, της ελευθερίας της έκφρασης³¹. Επομένως, η παροχή αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων των δημιουργών θα εξαρτάτο από την ευαισθησία των δικαστών κάθε κράτους μέλους όσον αφορά την ελευθερία της έκφρασης, καθιστώντας κάθε προσπάθεια εναρμόνισης ευσεβή πόθο³².

64. Η συλλογιστική αυτή, κατά την άποψή μου, μπορεί να τύχει πλήρους εφαρμογής στην προκειμένη περίπτωση.

65. Έχω επισημάνει, στην εισαγωγή των παρουσών προτάσεων, τη σημασία της ελευθερίας της έκφρασης και της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης για μια δημοκρατική κοινωνία, επομένως δεν θα επεκταθώ ως προς αυτό το ζήτημα εν προκειμένω. Ωστόσο, οι ελευθερίες αυτές, όπως όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα, δεν είναι απόλυτες ή απεριόριστες, όπως προκύπτει σαφώς από το άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη και από το άρθρο 10, παράγραφος 2, της Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), τα οποία προβλέπουν περιορισμούς στα θεμελιώδη δικαιώματα και τους όρους για την εφαρμογή των περιορισμών αυτών. Το δικαίωμα του δημιουργού μπορεί να συνιστά τέτοιο νόμιμο περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης³³ και η ελευθερία αυτή δεν υπερέχει, κατ' αρχήν, έναντι του δικαιώματος του δημιουργού, πέραν των περιορισμών και των εξαιρέσεων που προβλέπει το ίδιο το δικαίωμα του δημιουργού.

66. Επομένως, στο επιχείρημα της αναιρεσείουσας, ότι είναι κρίσιμο, για την ελευθερία της έκφρασης και των μέσων ενημέρωσης, το ποιος ελέγχει τις πληροφορίες, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι όταν η επίμαχη πληροφορία συνιστά έργο που προστατεύεται από το δικαίωμα του δημιουργού, εκείνος που ελέγχει τη δημοσίευση και κυκλοφορία της είναι ο δημιουργός, με την επιφύλαξη των περιορισμών και εξαιρέσεων που αναφέρονται ανωτέρω.

67. Είναι αληθές ότι η κατάσταση στη διαφορά της κύριας δίκης αποτελεί ειδική περίπτωση, καθόσον ο δημιουργός του επίμαχου έργου είναι πολιτικός, το ίδιο το έργο εκφράζει τις απόψεις του επί ενός θέματος γενικού ενδιαφέροντος και η επίμαχη παρουσίαση του έργου αυτού στο κοινό από την αναιρεσείουσα πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της συζήτησης που προηγήθηκε των βουλευτικών εκλογών. Επομένως, θα μπορούσε να τεθεί το ερώτημα αν η υπό κρίση υπόθεση συνιστά περίπτωση ανάλογη με εκείνη της υποθέσεως *Funke Medien NRW*³⁴, στην οποία πρότεινα να γίνει δεκτό ότι τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του γερμανικού κράτους δεν δικαιολογούσαν την προσβολή της ελευθερίας της έκφρασης που προέκυπτε.

68. Πάντως, φρονώ ότι οι περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως δεν μπορούν να οδηγήσουν στην υιοθέτηση ανάλογης λύσεως.

69. Πρώτον, η ιδιαιτερότητα της υποθέσεως *Funke Medien NRW*³⁵ έγκειται στο γεγονός ότι το επίμαχο έργο συνίσταται σε εμπιστευτικές περιοδικές στρατιωτικές αναφορές αμιγώς πραγματικής φύσεως³⁶ και ότι το γερμανικό κράτος, κάτοχος των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των αναφορών αυτών, αποφάσισε να αντικαταστήσει την προστασία των εν λόγω εγγράφων ως

31 Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, εμπίπτει στην ελευθερία της έκφρασης, για παράδειγμα, η ανταλλαγή αρχείων στο πλαίσιο δικτύων peer-to-peer (βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2013, *Neij και Sunde Kolmisorpi κατά Σουηδίας*, CE:ECHR:2013:0219DEC004039712).

32 Η έκφραση είναι του Α. Lucas σε Lucas, A., Ginsburg, JC, «Droit d'auteur, liberté d'expression et libre accès à l'information (étude comparée de droit américain et européen)», *Revue internationale du droit d'auteur*, τόμος 249 (2016), σ. 4 έως 153, συγκεκριμένα σε σ. 25.

33 Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση της 10ης Ιανουαρίου 2013, *Ashby Donald κ.λπ. κατά Γαλλίας* (CE:ECHR:2013:0110JUD003676908, § 36).

34 Υπόθεση C-469/17, η οποία εκκρεμεί επί του παρόντος ενώπιον του Δικαστηρίου.

35 Υπόθεση C-469/17, η οποία εκκρεμεί επί του παρόντος ενώπιον του Δικαστηρίου.

36 Για τις οποίες δεν έχει καθοριστεί αν προστατεύονται βάσει του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας (βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση *Funke Medien NRW*, C-469/17, EU:C:2018:870, σημείο 20).

εμπιστευτικών πληροφοριών από την προστασία που απορρέει από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας. Καθόσον πρόκειται για κράτος, αυτό δεν μπορεί να επικαλεστεί ένα θεμελιώδες δικαίωμα προκειμένου να στηρίξει τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του, δεδομένου ότι μόνον ιδιώτες απολαύουν των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

70. Στην υπό κρίση υπόθεση, ο χαρακτήρας του έργου, κατά την έννοια του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, του εν λόγω άρθρου δεν αμφισβητείται και ο κάτοχος των δικαιωμάτων του δημιουργού είναι φυσικό πρόσωπο. Ωστόσο, ένα τέτοιο πρόσωπο, σε αντίθεση προς ένα κράτος, δεν διαθέτει μέσα όπως η δυνατότητα χαρακτηρισμού ενός εγγράφου ως εμπιστευτικού, ούτως ώστε να περιορίσει κατ' αυτόν τον τρόπο τη νόμιμη πρόσβαση σε αυτό. Για ένα φυσικό πρόσωπο, το κύριο, αν όχι το μόνο, μέσο προστασίας της διανοητικής του δημιουργίας είναι το δικαίωμα του δημιουργού. Επιπλέον, ο εν λόγω δημιουργός, ως φυσικό πρόσωπο, απολαύει του θεμελιώδους δικαιώματος της ιδιοκτησίας καθώς και άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων, προστατευόμενων όπως προστατεύεται η ελευθερία της έκφρασης των δυνητικών χρηστών του έργου του. Επομένως, ο περιορισμός της ελευθερίας της έκφρασης, που απορρέει από τα αποκλειστικά προνόμια του εν λόγω δημιουργού, είναι νόμιμος υπό την έννοια ότι απορρέει από την προστασία ενός άλλου θεμελιώδους δικαιώματος. Επομένως, πρέπει να σταθμιστούν τα επιμέρους αυτά θεμελιώδη δικαιώματα, στάθμιση η οποία, κατ' αρχήν, έγινε από τον νομοθέτη στο πλαίσιο των διατάξεων που διέπουν το δικαίωμα του δημιουργού.

71. Δεύτερον, είναι αληθές ότι ο αναιρεσίβλητος, καθόσον κατέχει αιρετό αξίωμα, υπόκειται σε ιδιαίτερα αυστηρές απαιτήσεις όσον αφορά τον έλεγχο της δημόσιας δραστηριότητάς του, συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου που ασκείται από τα μέσα ενημέρωσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο έλεγχος αυτός θα μπορούσε ενδεχομένως να δικαιολογήσει την παρουσίαση στο κοινό του άρθρου του αναιρεσιβλήτου χωρίς την άδειά του, για παράδειγμα εάν ο τελευταίος προσπαθούσε να αποκρύψει το περιεχόμενό του³⁷.

72. Εντούτοις, στην προκειμένη περίπτωση, ο αναιρεσίβλητος ενήργησε με πλήρη διαφάνεια δημοσιεύοντας ο ίδιος, στην ιστοσελίδα του, και τα δύο κείμενα του άρθρου του επιτρέποντας κατ' αυτόν τον τρόπο στον καθένα να διαμορφώσει γνώμη σχετικά με το εύρος των αποκλίσεων μεταξύ των δύο αυτών κειμένων. Επιπλέον, η δημοσίευση αυτή στην ιστοσελίδα του αναιρεσιβλήτου διευκόλυνε το έργο της αναιρεσείουσας, η οποία ήταν σε θέση να επιτύχει τον ενημερωτικό σκοπό της με μέσα που προσβάλλουν σε μικρότερο βαθμό το δικαίωμα του δημιουργού, μεταξύ άλλων παραθέτοντας τα σχετικά αποσπάσματα των δύο κειμένων του άρθρου του αναιρεσιβλήτου ή δημιουργώντας υπερσύνδεσμο προς την ιστοσελίδα του τελευταίου.

73. Όσον αφορά το επιχείρημα της αναιρεσείουσας ότι η αποστασιοποίηση του αναιρεσιβλήτου από το άρθρο του, μέσω σημειώσεως τεθείσας επί των δύο κειμένων που δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα του, εμπόδιζε τον αναγνώστη να αντιληφθεί αντικειμενικά το άρθρο, αρκεί να σημειωθεί ότι ο δημιουργός έχει τη δυνατότητα να αποστασιοποιηθεί από το έργο του. Φρονώ ότι η αποστασιοποίηση αυτή, η οποία αποτελεί απλώς πρόσθετη πληροφορία, δεν εμπόδισε τον αναγνώστη να αναλύσει αντικειμενικά τα δύο κείμενα του εν λόγω άρθρου. Αν ο αναγνώστης είναι επαρκώς ενημερωμένος για να συγκρίνει τα δύο κείμενα του άρθρου, είναι επίσης σε θέση να εκτιμήσει την ειλικρίνεια μιας τέτοιας αποστασιοποίησας.

³⁷ Αναφέρεται συχνά ως παράδειγμα κατάσταση στην οποία οι ανάγκες του δημόσιου διαλόγου πρέπει να υπερισχύουν του δικαιώματος του δημιουργού η απόφαση του *Gerechtshof Den Haag* (εφετείου Χάγης, Κάτω Χώρες), της 4ης Σεπτεμβρίου 2003, σε υπόθεση αφορώσα τη δημοσίευση εγγράφων από την Εκκλησία της Σαϊεντολογίας (NL:GHSGR:2003:A15638) (βλ. τις παρατηρήσεις επί της αποφάσεως αυτής του *Vivant, M., Propriétés intellectuelles*, No 12, σ. 834).

74. Δεν είμαι άλλωστε πεπεισμένος ούτε από το επιχείρημα της αναιρεσεύουσας σύμφωνα με το οποίο ένας υπερσύνδεσμος προς την ιστοσελίδα του αναιρεσιβλήτου δεν θα ήταν επαρκής διότι ένας τέτοιος σύνδεσμος εξαρτάται αναγκαστικά από το περιεχόμενο της σελίδας στόχου. Εξάλλου, δεδομένου ότι η αναιρεσεύουσα είχε στην κατοχή της το άρθρο του αναιρεσιβλήτου, θα της ήταν απολύτως δυνατό να αντιδράσει σε περίπτωση που ο τελευταίος διέγραφε το εν λόγω άρθρο από την ιστοσελίδα του. Η κατάσταση υπό το πρίσμα της ελευθερίας της έκφρασης θα ήταν τότε διαφορετική. Ωστόσο δεν πρόκειται περί αυτού.

75. Τέλος, τρίτον, το συμπέρασμά μου δεν κλονίζεται από το επιχείρημα της αναιρεσεύουσας ότι ο αναιρεσιβλήτος, επικαλούμενος τα δικαιώματά του για αναπαραγωγή και παρουσίαση στο κοινό του άρθρου του, στην πραγματικότητα δεν σκοπούσε στην προάσπιση των περιουσιακού χαρακτήρα προνομίων του που απορρέουν από το δικαίωμα του δημιουργού, αλλά στην προστασία των προσωπικών του δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που δεν απορρέουν από την ιδιότητα του συντάκτη του εν λόγω άρθρου. Τα εν λόγω προσωπικά δικαιώματα όμως δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2001/29 ούτε στο πεδίο του δικαίου της Ένωσης εν γένει.

76. Στο μέτρο που η αναιρεσεύουσα προτίθεται να επικαλεστεί εξαίρεση από τα δικαιώματα του δημιουργού, επισημαίνεται, αφενός, ότι η άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από την πραγματική εκμετάλλευση του έργου από τον δημιουργό του. Το δικαίωμα του δημιουργού, και ιδιαίτερα τα περιουσιακά δικαιώματα, δεν εξασφαλίζουν στον δημιουργό μόνον την απρόσκοπτη εκμετάλλευση του έργου του, αλλά και την προστασία από την εκμετάλλευσή του από τρίτους, εάν για την εκμετάλλευση αυτή δεν έχει δοθεί άδεια από τον δημιουργό. Καθιστώντας το άρθρο του αναιρεσιβλήτου προσιτό στο κοινό στην ιστοσελίδα της, η αναιρεσεύουσα προέβη σε πράξη εκμεταλλεύσεως του άρθρου αυτού κατά την έννοια του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας.

77. Περαιτέρω, τα ηθικά δικαιώματα του δημιουργού, ακόμη και αν παραμένουν εκτός του πεδίου εναρμονίσεως που επιτυγχάνεται με την οδηγία 2001/29³⁸, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας αυτής όταν η εφαρμογή των διατάξεων αυτών ενδέχεται να προσβάλει τα εν λόγω δικαιώματα. Η οδηγία 2001/29 εναρμονίζει μόνον εν μέρει το δικαίο πνευματικής ιδιοκτησίας. Αυτό σημαίνει ότι δεν εφαρμόζεται ούτε εκτός πλαισίου ούτε, λόγω της ίδιας της φύσης μιας οδηγίας, άμεσα. Οι διατάξεις της πρέπει να μεταφερθούν στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών, όπου αλληλεπιδρούν με άλλες διατάξεις του εν λόγω δικαίου, ιδίως εκείνων που διέπουν τα ηθικά δικαιώματα του δημιουργού. Επομένως, στο πλαίσιο ερμηνείας μιας εξαιρέσεως από περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού δεν μπορεί να μη ληφθούν υπόψη τα ηθικά του δικαιώματα επιτρέποντας την ελεύθερη χρήση του έργου απλώς και μόνον επειδή ο εν λόγω δημιουργός δεν αποσκοπεί στην οικονομική εκμετάλλευση του έργου αυτού αλλά επιδιώκει μόνον την προστασία των ηθικών του δικαιωμάτων.

78. Περαιτέρω, αν το επιχείρημα της αναιρεσεύουσας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, ελλείψει οικονομικής εκμεταλλεύσεως του έργου, το δικαίωμα του δημιουργού του αναιρεσιβλήτου, το οποίο αποτελεί απόρροια του δικαιώματός του στην ιδιοκτησία που προστατεύεται δυνάμει του άρθρου 17 του Χάρτη, δεν δικαιολογεί τον περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης που προκύπτει, παρατηρώ ότι η κατάσταση στην υπό κρίση υπόθεση δεν είναι παρόμοια με εκείνη της υποθέσεως Funke Medien NRW, στην οποία πρότεινα μια ανάλογη συλλογιστική³⁹, τούτο δε για τους λόγους που αναπτύχθηκαν στα σημεία 69 και 70 των παρούσων προτάσεων.

79. Εξάλλου, στο πλαίσιο της στάθμισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων των διαδίκων της κύριας δίκης, πρέπει να ληφθεί υπόψη όχι μόνον το δικαίωμα ιδιοκτησίας του αναιρεσιβλήτου, αλλά επίσης και τα άλλα θεμελιώδη δικαιώματά του που ενδεχομένως εμπλέκονται. Το γεγονός που οδήγησε στη διαφορά της κύριας δίκης είναι η αντιπαραβολή του αναιρεσιβλήτου με τις πεποιθήσεις που είχε

38 Βλ. αιτιολογική σκέψη 19 της οδηγίας 2001/29.

39 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Funke Medien NRW (C-469/17, EU:C:2018:870, σημεία 58 έως 61).

εκφράσει στο παρελθόν στο επίμαχο έργο. Με την αγωγή του, ο αναιρεσίβλητος επιχείρησε να διατηρήσει το μονοπώλιό του όσον αφορά την παρουσίαση του έργου αυτού στο κοινό προκειμένου να μπορέσει να συνδυάσει την παρουσίαση αυτή με τη σημείωση σύμφωνα με την οποία αποστασιοποιήθηκε από τις πεποιθήσεις που εκφράστηκαν στο εν λόγω έργο. Το άρθρο 10 του Χάρτη κατοχυρώνει την ελευθερία της σκέψης η οποία, σύμφωνα με τη ρητή διατύπωση της διατάξεως αυτής, «συνεπάγεται την ελευθερία μεταβολής [...] πεποιθήσεων»⁴⁰. Φρονώ ότι δεν συντρέχει λόγος να μην παρέχεται το δικαίωμα αυτό στους πολιτικούς. Επομένως, πώς θα μπορούσε ο αναιρεσίβλητος να ασκήσει αποτελεσματικά την ελευθερία του να αλλάξει πεποίθηση εάν το άρθρο που περιέχει τις προηγούμενες πεποιθήσεις του μπορούσε να δημοσιεύεται ελεύθερα με το όνομά του και χωρίς τη σημείωση σχετικά με την αποστασιοποίησή του, υποδηλώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στο κοινό ότι πρόκειται για τις τρέχουσες πεποιθήσεις του;

80. Ως εκ τούτου, ο αναιρεσίβλητος βασίμως ζητεί την προστασία των δικαιωμάτων του που απορρέουν από τον Χάρτη⁴¹ με τα νομικά μέσα που έχει στη διάθεσή του, εν προκειμένω το δικαίωμα του δημιουργού. Αν το πράξει εντός των ορίων του νόμου, δεν υφίσταται κατάχρηση και ο επακόλουθος περιορισμός της ελευθερίας της έκφρασης της αναιρεσείουσας δεν μπορεί να θεωρηθεί αδικαιολόγητος.

81. Επομένως, προτείνω να δοθεί στο δεύτερο και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι η ελευθερία της έκφρασης και των μέσων ενημέρωσης δεν συνιστά περιορισμό και δεν δικαιολογεί εξαίρεση ή προσβολή των αποκλειστικών δικαιωμάτων του δημιουργού να επιτρέπει ή να απαγορεύει την αναπαραγωγή και την παρουσίαση του έργου του στο κοινό πέραν των περιορισμών και εξαιρέσεων που προβλέπονται στο άρθρο 5, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2001/29. Τούτο ισχύει επίσης στην περίπτωση κατά την οποία ο δημιουργός του επίμαχου έργου ασκεί δημόσιο λειτουργήμα και το συγκεκριμένο έργο αποκαλύπτει τις πεποιθήσεις του σχετικά με ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος, καθόσον το εν λόγω έργο έχει ήδη τεθεί στη διάθεση του κοινού.

Πρόταση

82. Υπό το πρίσμα του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει τις ακόλουθες απαντήσεις στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία):

- 1) Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο εσωτερικό τους δίκαιο την προστασία των αποκλειστικών δικαιωμάτων που προβλέπονται στα άρθρα 2 έως 4 της οδηγίας 2001/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, τα δε δικαιώματα αυτά μπορούν να περιορίζονται μόνο στο πλαίσιο της εφαρμογής των εξαιρέσεων και περιορισμών που προβλέπονται εξαντλητικώς στο άρθρο 5 της οδηγίας αυτής. Ωστόσο, τα κράτη μέλη παραμένουν ελεύθερα όσον αφορά την επιλογή των μέσων που κρίνουν κατάλληλα να εφαρμόσουν προκειμένου να συμμορφωθούν με τη συγκεκριμένη υποχρέωση.
- 2) Το άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της οδηγίας 2001/29 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η χρήση ενός λογοτεχνικού έργου στο πλαίσιο παρουσιάσεως της επικαιρότητας δεν εμπίπτει στην εξαίρεση που προβλέπεται στο άρθρο αυτό όταν ο επιδιωκόμενος σκοπός της εν λόγω χρήσης απαιτεί την ανάγνωση του συνόλου ή μέρους του έργου αυτού.

⁴⁰ Το ίδιο δικαίωμα απαντάται και στο άρθρο 9, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ, του οποίου η διατύπωση είναι κατ' ουσίαν ίδια με εκείνη του άρθρου 10, παράγραφος 1, του Χάρτη.

⁴¹ Δεν θα ασχοληθώ στο σημείο αυτό με το ζήτημα αν η δημόσια ανακοίνωση της αλλαγής πεποιθήσεων παραμένει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 10 του Χάρτη ή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 11 του Χάρτη.

- 3) Το άρθρο 5, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της οδηγίας 2001/29 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η προβλεπόμενη από τη διάταξη αυτή εξαίρεση παραθέσεως αποσπασμάτων δεν καλύπτει τις περιπτώσεις στις οποίες ένα έργο τίθεται, χωρίς άδεια του δημιουργού, στη διάθεση του κοινού σε μια ιστοσελίδα, στο σύνολό του, ως αυτοτελώς προσβάσιμο και τηλεφορτώσιμο αρχείο, απαλλάσσοντας τον χρήστη από την ανάγκη να ανατρέξει στο πρωτότυπο έργο.
- 4) Η ελευθερία της έκφρασης και των μέσων ενημέρωσης, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν συνιστά περιορισμό και δεν δικαιολογεί εξαίρεση ή προσβολή των αποκλειστικών δικαιωμάτων του δημιουργού να επιτρέπει ή να απαγορεύει την αναπαραγωγή και την παρουσίαση του έργου του στο κοινό πέραν των περιορισμών και εξαιρέσεων που προβλέπονται στο άρθρο 5, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2001/29. Τούτο ισχύει επίσης στην περίπτωση κατά την οποία ο δημιουργός του επίμαχου έργου ασκεί δημόσιο λειτουργήμα και το συγκεκριμένο έργο αποκαλύπτει τις πεποιθήσεις του σχετικά με ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος, καθόσον το εν λόγω έργο έχει ήδη τεθεί στη διάθεση του κοινού.